THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario,
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont.
January 22nd 1913

נאַנאַמאָל וועגן „ציאָנ־קאַנאַדע"

די עפענטליכע מיינונג אין קאַנאַדע איז איצט באַשעפטיגט מיט דער אייסוואַנדערונגס־פראַגע. עס שטעלט זיך אַרויס, אַז מיט'ן אָנקום פונ'ם פריהלינג האָט זיך די אייסוואַנדערונג פון די קאַנאַדער אין די פאַר־איינינטע שטאַאטען פאַרפיעלפאַכט, אַז פיעל משפחות, צווישען זיי מאַסען אַרבייטער, לאָזען זיך איף זייער אייסוואַנדערונגס־צוג. עס פאַהרט אַ נייער עלעמענט, וואָס האָט זיך נאָך ביז איצט ניט געלאָזען אין מרחקים. עס פאַהרט ניט נאָר דער פאַרמענליכער, דער האַלב־פאַרמענליכער, דער פּערטעל־פאַרמענליכער, נאָר אויך אַזעלכע, וואָס קאָנען קויס אָפּשפּאַרען עטליכע עהנדליג דאָלאַר איף הוצאות און איף דער ערשטער צייט פון זייער אַריבערקומען אין זייער נייער היים.

און מען ספּעקולירט און מען רעכענט וואָס מען קאָן טאָן, כדי קאַנאַדע זאָל אין אַ פּיסקע ניט פאַרוואַנדעלט ווערען. און מען שטעלט קשיות און מען ענטפערט אַליין. און פון אַלע ענטפערס שווימט אַרויס די אַלטע אין אייביג־נייע פראַגע: וואָס זאָל מען פאַרט טאָן כדי דעם אייסוואַנדערונגס־צוג צו אָפּשטעלען? און ביז איצט האָט מען נאָך קיין צופרידענשטעלענדיגען ענטפער אויף אָט דער ברענענדיגער פראַגע ניט געגעבען. עס איז אַ שווער פראָבלעם, איבער וועלכען מען דאַרף זיך טיעפער פאַרטראַכטען. און אין דער עפענטליכקייט רעדט מען וועגען דעם פונקט ווי מען האָט גערעדט מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק.

ס'איז קלאָהר פאַר יעדען בר־דעת, אַז מיט דרשות וועגען פאַטריאָטיזם און מיט אייסנאַהמס־געזעצען קענען פרעמדע, קאָן מען די פראַגע פון דער קאַנאַדער אייסוואַנדערונג ניט שליכטען. עס איז גרינג צו איינג מאַכען די מענשען אין זיי צווינגען פון זייער היים אייסצואַוואַנדערען. עס איז אָבער שווערליך צו געפינען אַ מיטעל ווי אַזוי צו ברענגען די מענשען צוריק, נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך שוין ערגעץ־וואו איינגעוואָרצעט און האָבען שוין אַ נייעם קרייז פאַר זייער פרנסה געפונען. ווען אַ מענש באַוועגט זיך אין אַ נייעם קרייז, אַ שיקאַגאָ אָדער פילאַדעלפיע, איז איהם שוין ניט אַזוי גרינג אין קאַנאַדע אַריבערצוברענגען. עס פאַדערט זיך גענוג קוראַזש צו אויסבייטען די שטאַאטען, מיט אַלע זייערע חסרונות, אויף קאַנאַדע.

עס איז שוין עטליכע מאָל אויף אָט דעם אָרט אָנגעוויזען געוואָרען, אַז כל־זמן די מאַכט וועט זיך באַציהען אינדיפיערענט צו דער איינוואַנדערונגס־פראַגע, כל־זמן די טויערען פון לאַנד וועלען זיין געשלאָסען פאַר אַלערליי ניצליכע מענשען — קאָן מען ניט דערוואַרטען, אַז דער אייס־וואַנדערונגס־צוג זאָל אָפּגעשטעלט ווערען. מענשען קאָנען ניט בלייבען איזאָלירט. זיי קאָנען ניט בלייבען אויף דער איינענער מדרגה, אויף וועלכער זיי זענען געשטאַנען מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק. פיעל פון די קאַנאַדער תושבים האָבען זיך שוין אייסגעלערענט צו לעבען בריידער אין באַקוועמליכער איידער דר ערשטע אימיגראַנטען, וועלכע זענען אַריבערגעקומען אין קאַנאַדע מיט דרייסיג־פערציג יאָהר צוריק. דער לעבענס־סטאַנדאַרד פון דער באַפעלקערונג מיט אַוועקגעשטעלט ווערען אויף אַ העכערען יסוד, אַזוי אַז עס זאָל זיך ניט וועלען אייסוואַנדערען פון זייער איינגעפונדעוועטער היים.

וואָס קאַנאַדע דאַרף איצט טאָן, איז צו אַוועקשטעלען די איינ־וואוינער פון לאַנד אויף אַ פעסטערען עקאָנאָמישען באַזיס און מאַכען דאָס לעבען פון די מענשען בעסער און באַקוועמליכער. אָבער דאָס וועט מען ניט לאָזען טאָן שוין דערפאַר אַליין, וואָס דאָס איז קענען די אינטערעסען פון די אימיגראַנטען־שונאים.

זיי דערצעהלען אַליין דעם סוד

אין דעם מאָסקווער „עמעס", וועלכער איז דער אָפיציעלער אָרגאַן פון די אידישע קאָמוניסטען אין רוסלאַנד, איז פאַרעפענטליכט געוואָרען אַ באַריכט פון הער מערעזשין, אָנפיהרער פון דער אידישער סעקציע פון דער רוסישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, און דאָרטן ווערט צווישען אַנ־דערעס באַריכטעט דאָס פאָלגענדע:

„ליט דער פּאַרטיי־צעהלונג פון 1922 איז אין ראַטען־פאַרבאַנד גע־וועזען 19,564 אידישע פּאַרטיי־מיטגלידער וואָס באַטרעפט 7.2 קאָמו־ניסטען אויף יעדע טויזענט אידישע נפשות. ביי די גרויס־רוסען זענען דאָ נאָר 3.8 קאָמוניסטען אויף יעדע 1000 נפשות. ד. ה. נאָך ניט, אַז די אידען פאַרנעהמען דאָס ערשטע אָרט לויט דער צאָהל קאָמוניסטען אויף יעדע 1000 נפשות. העכער פון זיי שטעהען די פאָליאַקען מיט 10.8 קאָמוניס־טען אויף יעדע 1000 פיילישע נפשות. לעטען מיט 7.8, ליטווינער מיט 32.8, עסטען מיט 16.3 און אויך אַסעטינער מיט 8.

די געבראַכטע צאָהל אידישע קאָמוניסטען איז איצט אין דער צייט פון פראָלעטאַרישער דיקטאַטור, און איז קלענער איידער די צאָהל מיטגלידער אין „בונד" אין דער צייט פון צאַריזם.

אין די געוועזענע תחום גובערניעס פון איקראַינאַ (ד. ה. אייסער כאַרקאָווער און דאָנעצער גוב.) איז געוועזען, לויט דער פּאַרטיי צייט־לונג, פון 1922, מעהר ווי 5210 אידען קאָמוניסטען, אין ווייס רוסלאַנד 1114, און אין האַמעלער און ווייטעבסקער גובערניעס, מאַקסימום צוויי טויזענט. אַזוי אַרום באַקומט זיך, אַז אין די ערטער, וואו עס וואוינען, אַרבייטען און שאַפען די אידישע מאַסען, וואו עס זענען פאַרהאַן אַרום צוויי מיליאָן מיט אַ האַלבער אידישע באַפעלקערונג, אַז דאָ גראַד זענען מעהר נישט ווי מאַקסימום אַכט מיט אַ האַלבען אידען־קאָמוניסטען פון העכער 19 מיט אַ האַלבען טויזענט. דאָס הייסט 11,000 אויסערן געוועזענע תחום אין אַכט מיט אַ האַלבען אין איהם.

די גרעסטע צאָהל אידישע קאָמוניסטען פאַרמאָגט מאָסקווע (3443), דערנאָך געהט אויסערן תחום לענינגראַד מיט 836 אידען קאָמו־ניסטען, דער צענטראַלער אינדוסטריעלער ראַיאָן מיט 646, צענטראַלער ווירטשאַפטליכער ראַיאָן מיט 3707; אין די צענטראַלע ראַיאָנען געהען אַריין אויך דייטעבסקער און האַמעלער גובערניעס. דרום מזרח מיט 538, סיביר מיט 452, טורקעסטען מיט 326, קרים מיט 387, א. א. וו.".

דער באַריכט פאַרענדיגט זיך מיט דעם, אַז די דאָזיגע ציפערען באַווייזען קלאָהר און בולט, אַז די גרעסטע העלפט אידען קאָמוניסטען זיינען אפילו טעריטאָריעל אָפּגעריסען פון די אידישע מאַסען. ניט זיי וואוינען צווישען זיי, און פאַרשטעהט זיך, ניט זיי אַרבייטען צווישען זיי, און מען מעג נאָך צוגעבען, אַז זיי האָבען גאָר ניט צו טאָן מיט זיי.

און דאָך באַטראַכטען זיך די „יעוויסעקעס" פאַר די יעניגע, וועל־כע רעפּרעזענטירען די רוסישע אידען פולע הונדערט פּראָצענט.

עס וואָלט געווען אַזוי לאַכען דערפון, ווען די געשיכטע וואָלט ניט געוועזען אַזוי טראַגיש — און באַזונדערס טרויעריג פאַר די רוסישע אידען, וועלכע זענען יעצט געבענשט געוואָרען מיט „קאָמיזגען" און אַנדערע קאָמוניסטישע ראַשי תיבות'ן.

נייע אידען און אַ נייע אידעז פראַגע

פון מיכאל זוואָרנבראַנד.

א נייע אידענפראַגע? אָך, לאָזט מיך ציפריעדען. מיר האָבען נעגוג און איבערגענוג אידישע פּראָבלעמען צו קייען. אָך עס איז פשוט אַ רחמנות אויף אונ־זערע צייטן. טאָ צו וואָס נאָך אַ נייע אידענפראַגע?

ניין, דאָ האַנדעלט זיך אָבער אויך וועגען נייע אידען.

נייע אידען? גאָט זאָל אָפּהיטען די אַלטע. מיר האָבען נאָך אַ חיבוב בר־סעל זאָרגען וועגען די אַלטע אידען, טאָ צו וואָס זשע נאָך נעהמען אויף זיך אַ נייע משא פון יסורים?

עס העלפט אָבער ניט, מען מוז....

די אַלטע ווערטער "כל ישראל ערבים" זיינען מעהר ווי אַ מאַראַלישער אקסיאָם זיי זיינען אַ מין סאָרט דם־התמצית. וואו ערגעץ אַ אידישע צרה פון אַ יחיד אָדער יחידים, ווערט זי באַלד פאַר אונז אַ צרת הרבים, אַ צרת פאַרן גאַנצען כלל. און צו אַלע ביישפּיעלען וואָס מיר האָבען דערצו געהאַט און אונזער געשיכטע קע־נען מיר איצט פאַרצייכענען נאָך אַ נייעם ביישפּיעל אין דייטשלאַנד.

דאָ וועט געווים ווידער ניט איינער קוועטשען מיט די אַקסלען אונגעדולדיג די 70 טויזענט דייטשע אידען האָבען שוין דוכט זיך איינגענצען כמעט פאַרעג־דיגט זייער מיטיקערי־פּראָצעס. זיי זענען דאָך שוין אַזוי טיעף איינגעטונקען גע־וואָרען אין דייטשען ים, אַז קוים וואָס מען קען נאָך זעהן אַרויסשטעקען פון איהם אַ מין דוד פון אַ רעפאָרם טעמפּעל. דוכט זיך, אַז די פראַגע פון די מיליאָנען אויקראַינער אידען און זייער לעבענס עק־זיסטענץ ברענט אונז אַ סך מעהר אויפ'ן האַרצען, אָדער די פראַגע פון דער פּאָלי־טישער און סאָציאַלער פּאָזיציע פון די פּוילישע אידען, אָדער דער נייער אידי־שער צענטער אין גרויס רומעניען, און וויטער דער קליינער אָבער נאַציאָנאַל, דאָך אַזוי וויכטיגער אידישער צבור אין ארץ ישראל. גענוג, דוכט זיך איבערגע־נוג, אידישע פּראָבלעמען.

יאָ, אָבער די נייע אידען"... ווייל די וועהען, וואָס דאָס דייטשע אידענטום מאַכט איצט דורך זענען וועהען פון אַ נייער געבורט. דאָס דייטשע אידענטום מאַכט איצט דורך, אונטער גרויסע יסורים אַ באַנייאונג פּראָצעס, און אָט דער דאָזי־גער פּראָצעס קומט איצט פאַר נאַציאָ־נאַל, סאָציאַל, קולטורעל און רעליגיעז.

* * *

דעם 5־טען נאָוועמבער 1923 ווען דער ערשטער בערלינער אידישער פאַר־נאָרם פון דער נייער צייט, וואָס האָט גע־בושעוועט אַ נאַצען טאָג, האָט זיך אין אַוועגע איינגעשטילט, איז אויס'ן פלאַן געבליבען אַ אידישער מת. דערמיט איז ניט געמיינט, דער העלדישער אידישער קצב זילבערבערג, וועלכען דער חכמ'ן האָט צוריסען אויף שטיקער, בעת ער האָט געוואָלט באַשיצען זיין איידעם פון די הוליגאַנעס וואָס זענען איהם נאַכגע־לאָפען. ניין, דערמיט איז געמיינט אַ"ם סימבאָלישען זין דער טויטער קער־פּער פון דעם אידישען "מיכעל", יענער לעבערליכסטער מין פון דעם קאָמישען דייטשען מיכעל, וואָס הייזריך הייגע האָט אַזוי אונשטערבליך געשילדערט. דער "מיכעל", וואָס רוקט זיך אַראָפּ זיין שלאָף־מיצע איבער די אויגען און איבער די אויערען און כראָפּעט גוואַלדיג "אונ־טער דער שמירה פון 36 מאָנאַרכען." דער אידישער מיכעל איז געווען נאָך אַ סך לעבערליכער. ער פלעגט אַראָפּרוקען די שלאָף־מיצע ניט נור איבער די אויגען און אויערען, כדי ניט צו זעהן און ניט צוהערען, נאָר אויך איבער דער נאָז, כדי אַז איהם חלילה ניט דערקענען צווישען די דייטשע מיכעלס.

פונ'ם "כל ישראל ערבים", פון אַ נעמענזאַמער אידישער כלל־נויט, האָט ער־נאָר ניט געוואָלט וויסען. ער איז געווען "דייטשער שטאַאטס בירגער פון אידישען גלויבען'". דער אויסלענדישער איד איז געווען דער "פרעמדער טייוועל", וואָס איז בעסער, אַז מען זאָל איהם הייגט איידער מאָרגען טראַנספּאָרטירען איבער דער גרענעץ. די אַרבייט פון דעם "חילפס פאַראיין" פון די דייטשען לטובת די אידען פון מזרח איירעפּאַ, וואָס האָט דאָך עפּעס גוטעס אויפגעטאָן, איז געווען הייפּטזעכליך געגרינדעט אויפ'ן געפיהל: "טרייבט איהם אַרויס פון דאַנען, ווייל זיין נייט רייסט מיר דאָס האַרץ".

אָט דער אידישער מיכעל איז איצט טויט. אמת, עס עקזיסטירט נאָך דער "פאַרבאַנד פון נאַציאָנאַל דייטשע אי־דען" וואָס קונקורירט מיט'ן גראַף רע־ווענטלאָוו אויס'ם דייטשען נאַציאָנאַליזם און מוסרט יעדען אידען וואָס וויל ניט טאַנצען נאָך זיין פייפעל, אַז ער האָט ניט קיין ליעבע צום פאָטערלאַנד. אָט דאָ ניט לאַנג האָט אָט דער פאַרבאַנד אויס־געטון אַ העלדיש שטיקעל אַרבייט מיט דעם וואָס ער האָט פאַרעפענטליכט אַ פּראָטעסט ערקלעהרונג נעגען יענע אויס־לענדישע רעגיערונגען, וואָס האָבען פּראָ־טעסטירט אין בערלין און אין מינכען גע־גען די פאַנראָמען און אויסוויזונגען. אָבער אָט דער "נאַציאָנאַל דייטשער יי־דע" איז שוין געווען ניט מעהר דער "מיכעל" פונ'ם אַלטען שניט. ער איז מעהר אַ דאָן קיכאָט. אַ באַשעפעניש וואָס וויל מעהר ניט זיין קיין איד און קען נאָך ניט זיין אַ דייטש. עס איז אַ פאָלקס שיכט און ניט קיין גרויסער, וואָס איז פאַרצווייפעלט אין זיך אַליין, און דער־מיט איז עס ערלייזיגט.

* * *

דערפאַר איז אין די אַנדערע שיכטען פון דעם דייטשען אידענטום, אַנהויבענ־דיג פון די "דייטשע שטאַאטס־בירגער פון אידישען גלויבען", ביז די אַלטע קאָנסערוואַטיוון און די אַלטע ליבעראַלען פאָרגעקומען אַ טיעפע אינוועגינסטע ענ־דערונג. אָט די אומוואַנדלונג האָט נאָך ניט מיטגעלעבט מיט זיך קיין רייפע פּאָ־ליטישע אידעען, אָט די אידען זענען נאָך ניט קיין אויסגעשפּראָכענע אידען מיט'ן באַוואוסטזיין פון זייער פאָלקסטום.

מעהר אַ דאָן קיכאָט. אַ באַשעפעניש וואָס וויל מעהר ניט זיין קיין איד און קען נאָך ניט זיין אַ דייטש. עס איז אַ פאָלקס שיכט און ניט קיין גרויסער, וואָס איז פאַרצווייפעלט אין זיך אַליין, און דער־מיט איז עס ערלייזיגט.

* * *

דערפאַר איז אין די אַנדערע שיכטען פון דעם דייטשען אידענטום, אַנהויבענ־דיג פון די "דייטשע שטאַאטס־בירגער פון אידישען גלויבען", ביז די אַלטע קאָנסערוואַטיוון און די אַלטע ליבעראַלען פאָרגעקומען אַ טיעפע אינוועגינסטע ענ־דערונג. אָט די אומוואַנדלונג האָט נאָך ניט מיטגעלעבט מיט זיך קיין רייפע פּאָ־ליטישע אידעען, אָט די אידען זענען נאָך ניט קיין אויסגעשפּראָכענע אידען מיט'ן באַוואוסטזיין פון זייער פאָלקסטום.

דאָ ווערט אַ באַזונדערע "כל ישראל ערבים" זיינען מעהר ווי אַ מאָראַלישער אקסיאָם זיי זיינען אַ מין סאָרט דם־התמצית. וואו ערגעץ אַ אידישע צרה פון אַ יחיד אָדער יחידים, ווערט זי באַלד פאַר אונז אַ צרת הרבים, אַ צרת פאַרן גאַנצען כלל. און צו אַלע ביישפּיעלען וואָס מיר האָבען דערצו געהאַט און אונזער געשיכטע קע־נען מיר איצט פאַרצייכענען נאָך אַ נייעם ביישפּיעל אין דייטשלאַנד.

דאָ וועט געווים ווידער ניט איינער קוועטשען מיט די אַקסלען אונגעדולדיג די 70 טויזענט דייטשע אידען האָבען שוין דוכט זיך איינגענצען כמעט פאַרעג־דיגט זייער מיטיקערי־פּראָצעס. זיי זענען דאָך שוין אַזוי טיעף איינגעטונקען גע־וואָרען אין דייטשען ים, אַז קוים וואָס מען קען נאָך זעהן אַרויסשטעקען פון איהם אַ מין דוד פון אַ רעפאָרם טעמפּעל. דוכט זיך, אַז די פראַגע פון די מיליאָנען אויקראַינער אידען און זייער לעבענס עק־זיסטענץ ברענט אונז אַ סך מעהר אויפ'ן האַרצען, אָדער די פראַגע פון דער פּאָלי־טישער און סאָציאַלער פּאָזיציע פון די פּוילישע אידען, אָדער דער נייער אידי־שער צענטער אין גרויס רומעניען, און וויטער דער קליינער אָבער נאַציאָנאַל, דאָך אַזוי וויכטיגער אידישער צבור אין ארץ ישראל. גענוג, דוכט זיך איבערגע־נוג, אידישע פּראָבלעמען.

יאָ, אָבער די נייע אידען"... ווייל די וועהען, וואָס דאָס דייטשע אידענטום מאַכט איצט דורך זענען וועהען פון אַ נייער געבורט. דאָס דייטשע אידענטום מאַכט איצט דורך, אונטער גרויסע יסורים אַ באַנייאונג פּראָצעס, און אָט דער דאָזי־גער פּראָצעס קומט איצט פאַר נאַציאָ־נאַל, סאָציאַל, קולטורעל און רעליגיעז.

* * *

דעם 5־טען נאָוועמבער 1923 ווען דער ערשטער בערלינער אידישער פאַר־נאָרם פון דער נייער צייט, וואָס האָט גע־בושעוועט אַ נאַצען טאָג, האָט זיך אין אַוועגע איינגעשטילט, איז אויס'ן פלאַן געבליבען אַ אידישער מת. דערמיט איז ניט געמיינט, דער העלדישער אידישער קצב זילבערבערג, וועלכען דער חכמ'ן האָט צוריסען אויף שטיקער, בעת ער האָט געוואָלט באַשיצען זיין איידעם פון די הוליגאַנעס וואָס זענען איהם נאַכגע־לאָפען. ניין, דערמיט איז געמיינט אַ"ם סימבאָלישען זין דער טויטער קער־פּער פון דעם אידישען "מיכעל", יענער לעבערליכסטער מין פון דעם קאָמישען דייטשען מיכעל, וואָס הייזריך הייגע האָט אַזוי אונשטערבליך געשילדערט. דער "מיכעל", וואָס רוקט זיך אַראָפּ זיין שלאָף־מיצע איבער די אויגען און איבער די אויערען און כראָפּעט גוואַלדיג "אונ־טער דער שמירה פון 36 מאָנאַרכען." דער אידישער מיכעל איז געווען נאָך אַ סך לעבערליכער. ער פלעגט אַראָפּרוקען די שלאָף־מיצע ניט נור איבער די אויגען און אויערען, כדי ניט צו זעהן און ניט צוהערען, נאָר אויך איבער דער נאָז, כדי אַז איהם חלילה ניט דערקענען צווישען די דייטשע מיכעלס.

פונ'ם "כל ישראל ערבים", פון אַ נעמענזאַמער אידישער כלל־נויט, האָט ער־נאָר ניט געוואָלט וויסען. ער איז געווען "דייטשער שטאַאטס בירגער פון אידישען גלויבען'". דער אויסלענדישער איד איז געווען דער "פרעמדער טייוועל", וואָס איז בעסער, אַז מען זאָל איהם הייגט איידער מאָרגען טראַנספּאָרטירען איבער דער גרענעץ. די אַרבייט פון דעם "חילפס פאַראיין" פון די דייטשען לטובת די אידען פון מזרח אייראָפּאַ, וואָס האָט דאָך עפּעס גוטעס אויפגעטאָן, איז געווען הייפּטזעכליך געגרינדעט אויפ'ן געפיהל: "טרייבט איהם אַרויס פון דאַנען, ווייל זיין נייט רייסט מיר דאָס האַרץ".

אָט דער אידישער מיכעל איז איצט טויט. אמת, עס עקזיסטירט נאָך דער "פאַרבאַנד פון נאַציאָנאַל דייטשע אי־דען" וואָס קונקורירט מיט'ן גראַף רע־ווענטלאָוו אויס'ם דייטשען נאַציאָנאַליזם און מוסרט יעדען אידען וואָס וויל ניט טאַנצען נאָך זיין פייפעל, אַז ער האָט ניט קיין ליעבע צום פאָטערלאַנד. אָט דאָ ניט לאַנג האָט אָט דער פאַרבאַנד אויס־געטון אַ העלדיש שטיקעל אַרבייט מיט דעם וואָס ער האָט פאַרעפענטליכט אַ פּראָטעסט ערקלעהרונג נעגען יענע אויס־לענדישע רעגיערונגען, וואָס האָבען פּראָ־טעסטירט אין בערלין און אין מינכען גע־גען די פאַנראָמען און אויסוויזונגען. אָבער אָט דער "נאַציאָנאַל דייטשער יי־דע" איז שוין געווען ניט מעהר דער "מיכעל" פונ'ם אַלטען שניט. ער איז

די געשיכטע פון די אידען
אין קאַנאַדע ביז דער
מאָדערנער צייט.
— פון —
אברהם ריינוויין

Copyright applied for

דער איד אין קאַנאַדע

דאָס צענטע קאַפּיטעל

ווייטערדיגע אַנפאַלען אויף אידען

דער יוקאַריסטישער קאָנגרעס און דער אַנפאַל אויף קלאָרענס י. דע סאָלאַ — דער מעיאָר פון רוים און דער מאָנטרעאָ־לער שטאַדט־ראַט, — דער פלאַמענדאַן, — אַרטענבערג פּראָצעס.

דאָס יאָהר 1910 האָט ווייטער צוגעזעהן אַ נאַצעט רייהע פון אַנטיסעמיטישע אַקציעס געגען אידען, און ווייטער איז עס מערס־טענס פאָרגעקומען אין דער פּראָווינץ קוויבעק.

אין יענעם יאָר איז אין מאָנטרעאָל געהאַלטען געוואָרען דער אַל־וועלטליכער קאַטוליש־יוקאַריסטישער קאָנגרעס. און טראַצדעם וואָס אידען האָבען נאָר קיין זייערכות ניט געהאַט מיט דעם רעליגיעזען צוזאַמענפאָר, האָט דאָך די פראַנציזיזשע צייטונג "לא דעוואָאַר", אַ צייטונג מיט וועלכער דער נאָמען הערנט בוראַסאַ איז ענג פאַר־בונדען, געפונען געלעגענהייט אָנצופאַלען אויף אידען.

דער בעלגישער קאַנסול אין מאָנטרעאָל איז דאַמאָלס געווען קלאָרענס י. דע סאָלאַ, דער פּרעזידענט פון דער קאַנאַדישער ציו־ניסטישער אָרגאַניזאַציע און דעם 22־טען סעפּטעמבער האָט "לא דעוואָאַר" אונטערן אויבערשריפט "די פאָן און דער איד" אָפּגע־דרוקט פאָלגענדען אָנפאַל אויף אידען:

"אין פאַרלויף פון דער קאָנגרעס וואָך, האָט צוויישען די פיעלע דעקאָראַציעס און פאָנען, וועלכע האָבען געפלאַטערט אויבער אַלע פאָנען־שטאַנגען, זיך שטאַרק געמערקט דאָס פעלען פון דעם בעל־נישען פלאָג. עס איז געוועזען אַנזייוועדיג, ווייל עס האָט געפעלט ביי דעם בעלגישען קאָנסולאַט, 180 סט. דזשיימס נאַס.

בשעת יעדער איינער האָט געטון אַלעס מעגליכעס ביי־צוטשטיי־ערען זיין מייל צו ערען אונזערע געסט, ווען אפילו די פּראָטעסטאַנ־טען און די קאָנסולען פון ניט־קאַטוליש לענדער האָבען אויסגע־האַנגען זייערע נאַציאָנאַלע פאָנען, האָט דער רעפּרעזענטאַנט פון דעם קאַטוליש־סטען לאַנד אין אייראָפּע עס פאַרפעלט צו טון.

און צווישען די געסט אויס'ן קאָנגרעס זענען געווען געווען דער גע־ערטער פּרעזידענט פונ'ם שטענדיגען קאָמיטעט פונ'ם יוקאַריסטישען קאָנגרעס, דער העילען, ביישאָף פון נאַמור, אַזוי אויך דער דע־פּוטאַט פונ'ם בעלגישען פּאַרלאַמענט מ. סטאַנדאַערט, און פיעלע אַנדערע פּראָמינענטע פּערזענלעכקייטען, וועלכע האָבען זיך גע־פילט געטראָפען פון דעם.

עס איז פאַראַן אַ בעלגישער געזעץ, אַז ביישאָפען מיט מיליטע־רישער באַגלייטונג זענען באַרעכטיגט דעם זעלבען כבוד ווי גובער־נאַטאָרען פון פּראָווינצען. צוליעב דעם פאַקט האָט דער מיליץ דע־פּאַרטמענט באַוויליגט פאַר זיי אַן ערען־וואַך, און עס איז מער ניט ווי רעכט געווען, אַז דער בעלגישער קאָנסול זאָל אָפּגעבען דעם נויטיגען כבוד צו זיינע עלטע. אָבער דער בעלגישער קאָנסול און מאָנטרעאָל איז ניט קיין בעלגיער, און ניט קיין קאַטוליש — ער איז אפילו ניט קיין קריסט — ער איז אַ איד, אַ גדול אין ישראל, ער אין אַ רב.

עס האָבען אים באַוואוינען די שלעכטע געפילען געגען די שונאים פון זיין רעליגיע, וועלכע האָבען געוואָגט צו רעפּראָדוצירען נאָך 2000 יאָר, דעם נצחון־אַריינגאַנג פון יעזוס'ן אין ירושלים, אין איך בין זיכער, אַז אויב דאָס וואַנדערענדע פאָלק, פון וועלכען ער שטאַמט, וואָלט געהאַט אַ פּאַסיגע פאָן, וואָלט עס דער רב־קאָנסול אַרויסגעהאַנגען האַלב־מאַסט, צו ווייזען זיין טרויער, פונקט ווי די קינדער פון ישראל האָבען נעקלאָגט איבער זייערע חורבות ביי בבל.

עס וואָלט געוועזען פאַלש, פונקט ווי אַלס בעלגישער פאַר־טרעטער איז ער געוועזען פאַלש ניט נאַכקומענדיג די באַרינונגען פונ'ם פּראָטאָקאָל, ווייל טרעטענדיג אונטער די פיס דעם כבוד וואָס קומט דעם בישאָף און זיינע באַנליטעטער, האָט ער דערמאָנט די פאַראינטערעסירטע פּערזאָנען, אַז זיין אַנוועזענהייט אויף דעם דיפּלאָמאַטישען פּאָסטען איז אַן אַנאַמאָליע.

מענשען פרעגען הייגט צו טאָג די פראַגע, מיט וואָס פאַר אַ רעכט האָט אַ איד אַזוי לאַנג רעפּרעזענטירט, אין אַ שטאַדט ווי מאָנטרעאָל, אַזאַ רעליגיעז לאַנד ווי בעלגיען, אַ לאַנד וואו פאַר די לעצטע זיבען און צוואַנציג יאָר איז דער רעגיערונג געוועזען קאַטוי־ליש, און וואו די אידען זענען זעהר אַ קליינע צאָל אין פּראָפעסיע צו דער גאַנצער באַפעלקערונג.

עס איז יעדענס מיינונג, אַז עס איז צייט אַז דאָס זאָל אויפערען, און אַז מען זאָל אַמשנעלסטען צוריקשיקען דעם איד צו זיין קראָם און דעם רב צו זיין שול".

אַלס דעם מחבר פון דעם אַרטיקעל איז אָנגעגעבען געוואָרען דער נאָמען דזשיי. ווערוויער, וועלכער האָט זיך אפילו ניט גענעבען די מי אויסצוגעפינען, אַז קלאָרענס דע סאָלאַ האָט קיינמאָל ניט פיגו־רירט אַלס רב, און אַז רבנים זענען נאָר געוועזען זיין פאָטער און ברודער. דער מחבר און די צייטונג האָבען זיך אויך ניט באַמיט אויסצוגעפינען די ריכטיגע פאַקטען פאַר זייער אומבאַגרינדעטען אָנפאַל. ווי די זאַך האָט זיך שפּעטער אַרויסגעצייגט, האָט כמעט קיין קאָנסולאַט ניט אַרויסגעהאַנגען קיין פאָן לכבוד דעם וויקאַריס־טישען קאָנגרעס צוליעב דער אייגציגער אורזאַכע, וואָס די באַ־טרעפענדע רעגיערונגען האָבען ניט פאַרלאַנגט אַזאַ זאַך, און צו־ליעב דעם, וואָס די מערסטע קאָנסולאַטען האָבען זיך איינגעפונען אין גרויסע געביידעס, וואו עס איז ניט ערלויבט צו האָבען קיין פלאַג־שטאַנגען. אפילו דער עסטרייכישער קאָנסולאַט, רעפּרעזענטי־רענדיג די מעכטיגסטע קאַטוליש־מלוכה פון יענער צייט, וועלכער האָט זיך איינגעפונען אין דערזעלבער געביידע ווי דער בעלגישער קאָנסולאַט, האָט צוליעב דער אַרזאַכע ניט אַרויסגעהאַנגען קיין פאָן, דאָך איז קיינער פון די קאָנסולען ניט אַטאַקירט געוואָרען פון דער "לא דעוואָאַר", נאָר דער איד, קלאָרענס דע סאָלאַ.

אין דעמזעלבען יאָר האָט איך פאַסירט אַ צווייטע קאָנטרע־וועדזיע, וועלכע האָט אויפגערעגט די מאָנטרעאָלער אידישע קהלה, ווי אויך אַלע ליבעראַל־דענקענדע קריסטליכע איינוואוינער פון שטאַדט. אין רוים האָט דאַמאָלס דער דאָרטיגער שטאַדט־מעיאָר, דער איד ערנעסט נייטען, זיך אויסגעדריקט אין אַ געוויסער רעדע אין אַ זין, פון וועלכען מאַנכע קאַטוליקען האָבען זיך געפילט באַ־ליידיגט, און זיי האָבען עס אָנגענומען אַלס באַליידיגונג געגען דעם פּויפּסט און דאָס קריסטענטום בכלל. דער אינצידענט האָט געפונען אַן אָפּקלאַנג אינ'ם מאָנטרעאָלער שטאַדט־ראַט, וואו עס איז פאַר־געשלאָסען געוואָרען אַ מין פּראָטעסט־רעזאָלוציע געגען דעם רוימישען מעיאָר. דעם אונזין פון דעם האָבען אַלע אייגענעזען, ווייל מען מאָנטעאַל זיין אַ קאַטוליש־שטאַדט, האָט זי אָבער קיין שייכות ניט צו די אינערליכע אָנגעלעגענהייטען פון רוים. און וועלען איר דיקטירען, ווער עס זאָל זיין דער דאָרטיגער מעיאָר. פיעלע האָבען אין דעם איינגעזעהן, אַז דאָס איז נאָר אַ מיטעל פון מאַנכע צו געבען דערוויל אַ שטאָך די אידען, אויף אַזעלכע צייטען ווי דער "הערלה" און דער "ווייטנעס" האָבען אין נאָכן שאַרפע וועדער קריטיקירט דעם אונטאַקטישען שריט פונ'ם מאָנטרעאָלער שטאַדט־ראַט, און אַ פאַראַכטלונג פון מאָנטרעאָלער אינטעליגענטע איינוואוינער האָט אַזעלכע אַ מעיאָר אַ טעלעגראַמע צום מעיאָר אין רוים, אין וועלכען מיט דעם אָפּגעשיקט אַ טעלעגראַמע צום מעיאָר אין רוים, אין וועלכען זיי האָבען איהם אויסגעדריקט צוטרויען.

בכלל האָט זיך דאָס נאַנצע יאָר אויסגעצייכענט אין דער פּראָ־ווינץ קוויבעק מיט פיעלע אַנפאַלען אויף אידען, פון וועלכע דער ווייטיקסטער איז געוואָרען אַן אַטאַק אויף אַ אידישע פאַמיליע אין דער פּאָרט־מאָנטרעאָל. אַן אַלט־מאָדישער אידישער פאָטער מיט אַ לאַנגע בערד, אַ אַלטע מאַמע מיט אַ פּאָרעדיגע פּרוקע, אַ יונגער מאַן מיט אַ בלאָנדער בערד, אַלע דרייַ אין אַ אַלטע אויטאָ, אַרויסגעפאָרן פון דער שול אין שבת נאָכמיטאָג, אַרום פיר אויר, אַרום אַ מיל פון דער שול, אַרום אַ מיל פון דער היים, אַרום אַ מיל פון אַלע אידישע הייזער, אַרום אַ מיל פון אַלע אידישע אַנשטאַלטן